

**A disztributív igazságosság észlelése és a rendszerigazolás:
kultúrközi összehasonlítás két
volt szocialista országban**

Berkics Mihály tanulmányának ismertetése

Várkonyi Erika

2011

A szerző két volt szocialista ország, Magyarország és Lengyelország válaszadóit vizsgálta a tekintetben, hogy milyen véleménnyel rendelkeznek az országukban tapasztalható társadalmi igazságossággal kapcsolatban. Ismerteti az igazságosság szakirodalomban megtalálható megközelítéseit, az igazságosság észlelésével kapcsolatos elméleteket. Magyarországon a rendszerváltás után a disztributív igazságosság drasztikusan megváltozott. Az elosztás igazságossága erőteljesen befolyásolja az anyagi és szociális javakat elosztó társadalmi – gazdasági – politikai rendszer igazságosságának észlelését. A tanulmány a magyarázatokat Adams méltányosság elméletéből indítja, amely szerint az emberek az igazságosság észlelését a befektetések és hozamok egymáshoz viszonyított arányára alapozzák. Ez alapján mindenki olyan arányban részesülne a hozamokból, amilyen arányban hozzájárultak termelésükhöz. A méltányosság elméletet sok szakmai bírálat érte, mégis a szerző véleménye szerint továbbra is az egyenlőség és a rászorultság elveivel együtt a társadalmi igazságosság észlelésének fontos magyarázó elve. Ugyanakkor az igazságosság elve és az egyéni érdek sokszor ütközik egymással, és a viselkedés az önérdekekkel ellentétesen valósul meg. Az igazságtalanság észlelése haragot szül, ami az észlelés torzításával is csökkenthető. Ez vezetett az 1970-es években az igazságos világba vetett hit elmélet megalkotásához. Az igazságos világba vetett hit a biztonság érzését nyújtja az egyén számára, ezáltal csökkenti szorongását. A társadalmi egyén akarattal fenntartja a biztonságos, jóindulatú és kiszámítható világról alkotott hitét, és ezt használhatja ki a fennálló társadalmi – gazdasági- politikai rendszer, amely ideológiájának alátámasztását erre alapozza. Ehhez kapcsolódik a rendszerigazolás elmélete, amelyet Jost ismertetett 2003-ban. A rendszerigazolás elmélet szerint az emberek motiváltak arra, hogy igazságosnak lássák a világot, ezért ez az igényük nyomon követhető a társadalmi, gazdasági és politikai viszonyok igazságosságának észlelésben is. Ezt az igényt tovább erősítheti a rend és struktúra iránti igényük és a fennálló ideológiák is. Megjelenik a hátrányos társadalmi helyzetű csoportok hibáztatása, ami nem más, mint a társadalmi – gazdasági – politikai rendszer igazolása. A fennálló társadalmi viszonyok igazolását segítik az ideológiák is, elsősorban a politikailag konzervatív nézetek elfogadása, hiszen az egyén továbbra is fél a bizonytalanságtól. A disszonanciasökkentés szintén a rendszerigazolást segíti elő. Ebben az értelemben a disszonanciát az okozza, ha az egyén érzékeli a hátrányos helyzetet, ha csökken a disszonancia észlelése, növekszik a rendszerigazolás.

Magyarországon és a többi volt szocialista országban az 1989-1990-es rendszerváltás alapjaiban változtatta meg mind a társadalmi – gazdasági – politikai viszonyokat, mind az emberek nézeteit, sztereotípiáit, attitűdjeit. A szocialista társadalmi rendszert felváltotta a

piacgazdaság ezzel az egyenlőség és az együttműködés – egyébként soha meg nem valósuló – elvét a versengés és teljesítmény váltotta fel. A piacgazdaság azonban a várt szabadságjogok mellett egyenlőtlenségeket is hozott magával. Ez a tény igazolja annak a kérdésnek a feltevését, hogy az említett országokban mennyire van jelen a rendszerigazolás. Amint azt a szerző kihangsúlyozza, több kutatás kimutatta, hogy Magyarországon nem hisznek a jelenlegi társadalmi – gazdasági – politikai rendszer igazságosságában.

A tanulmányban ismertetett vizsgálatban magyar és lengyel egyetemisták válaszait vetették össze. Az eredmények arra utalnak, hogy a magyarok között jelentősebb helyet foglal el a rendszer igazságosságának vagy igazságtalanságának a kérdése. További következtetés lehet, hogy a magyar válaszadók számára a rendszer észlelésében és megítélésében fontosabb szerepet játszik a disztributív igazságosság, mint a lengyelek esetében. A szerző szerint a vizsgált lehetséges korrelációk közül az észlelt igazságosság és az észlelt tipikusság rendszerigazolási mutatóként is értelmezhető, amely szerint a válaszadók arra adnak választ, hogy országukban az igazságos vagy az igazságtalan helyzetek tipikusabbak-e. A válaszadók mind a két országban jellemzőbbnek érzik az igazságtalanabbnak tartott helyzeteket országuk viszonyaiban. A kutatás a rendszerigazolással kapcsolatban másik vizsgálatra is kiterjedt. A korrelációs elemzés értelmében mind a magyar, mind a lengyel egyetemisták válaszai gyenge, de szignifikáns együtt járást mutattak a rendszerigazolási skálában, amely azt jelenti, hogy az általuk igazságosabbnak ítélt helyzeteket egyúttal tipikusabbnak is ítélik. Kísérleti helyzetekben vizsgálódva továbbá az derült ki, hogy a két ország válaszadói nagyon hasonlóan vélekednek a disztributív igazságosságról és arról, hogy az őket körülvevő társadalomban mennyire érvényesül a disztributív igazságosság.

Felhasznált irodalom

Berkics M. (2009). A disztributív igazságosság észlelése és a rendszerigazolás: kultúrközi összehasonlítás két volt szocialista országban. *Magyar Pszichológiai Szemle*. 64. 1. 229-252.